

№ 36 (857)
Верасень 2021 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

- ➔ Краязнаўства: даследчык Ваўкавышчыны М. Быхаўцаў, найлепшая форма патрыятызму – *стар. 3*
- ➔ Памяць: 1941-ы на Жлобіншчыне, вайна на Талачыншчыне – *стар. 6*
- ➔ Парады: аб наданні статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці – *стар. 7*

Старажытнае мястэчка адзначыла юбілей

Інфармацыю чытайце на *стар. 2*

Краязнаўчыя чытанні

Да каштоўнасцяў мінуўшчыны

Не ўпершыню прагучалі ў зале Краснапольскага РЦК словы:

*Далёкіх продкаў
спадчына не згіне,
Дзірван мінуўшчыны
імкнемся мы ўзраць.
Мой родны край:
вядомы, невядомы,
Яго і будзем
разам спазнаваць.*

Цікаваць да культурна-гістарычнай спадчыны траці раз падштурхнула краязнаўцаў сабрацця на рэгіянальныя чытанні «Мой край: вядомы, невядомы». Сёлета яны былі прымеркаваны да Дня народнага адзінства, бо культурна-гістарычная спадчына – гэта вялікая каштоўнасць, якая валодае сапраўднай здольнасцю яднаць грамадства. Уздел бралі краязнаўцы Краснапольскага раёна і памежнага з ім Краснагорскага раёна Бранскай вобласці (Расія).

Матэрыялы былі прадстаўлены ў розных формах – праз паведамленні, праз творчыя праграмы і прэзентацыі, праз выставкі, агляды, інтэрв’ю, відэафільмы і інш.

У намінацыі «Народная творчасць» прагучалі

краязнаўчыя даследаванні: па абрадавай дзейнасці – са здабыткаў народнага фальклорнага ансамбля «Горскія харашухі» Горскага СДК (кіраўнік В. Марчанка), дзе прысутныя пазнаёмліся з дэманстрацыйнай аўтэнтычных касцюмаў, ручнікоў і абраду «Навіна»; інфармацыю па рэканструяваных ручніках, сабраных у ходзе экспедыцыяў на Краснапольшчыне, і іх дэманстрацыю падрыхтавалі майстры РДР; асаблівасці драўлянай беларускай цацкі раскрыў А. Ганчарэнка, член Беларускага саюза майстроў народнай творчасці (чалавек нястомны ў

сваіх пошуках, які прадэманстраваў і сваю калекцыю цацак); тапонімы і гідронімы наваколя сваёй вёскі, пра паходжанне якіх існуюць мясцовыя легенды і паданні, прадстаўляла Г. Каваленка, загадчыца Ленінскай сельскай бібліятэкі; даследаваннем фальклорных вобразаў дзіцячага фальклору дзялілася метадыст па традыцыйнай культуры В. Марчанка.

Асобна была прадстаўленая выстава краязнаўчай літаратуры метадычнага аддзела Краснапольскага РЦК.

Пад час чытанняў можна было прыняць удзел у

майстар-класе па засваенні побытавага танца «Зялёная рошча» (на гармоніку граў А. Андрыянаў).

У намінацыі «Гістарычная спадчына» даследаванні прадставілі супрацоўнік рэдакцыі раённай газеты «Чырвоны сцяг» Д. Манько, якая зрабіла агляд краязнаўчых матэрыялаў, друкаваных газетай за апошні год; старэйшы навуковы супрацоўнік Краснапольскага раённага гісторыка-краязнаўчага музея В. Лазовік, які расказаў пра ўраджэнца раёна братоў Брагіных; спецыяліст цэнтральнай бібліятэкі А. Чарткова падрыхтавала выступленне па гісторыі сельскагаспадарчай галіны раёна.

У намінацыі «Літаратурнае краязнаўства» была прадстаўленая выстава мастацкай літаратуры; адбылася прэзентацыя некалькіх твораў, заснаваных на гістарычных фактах, сярод якіх апаваданне С. Кухарава «Бунт у Вірулях», выданне «Гераічныя лёсы» аўтараў з Крычова А. Балдоўскага і М. Сыча; знаёмства з вершамі членаў народнага аматарскага паэтычнага аб’яднання «Світанак».

Вядома ж, на краязнаўчых чытаннях прысутныя дзяліліся досведам арганізацыі працы. Выступілі спецыялісты Крас-

напольскай цэнтральнай бібліятэкі Л. Канаплёва і Любаўшанскай пасялковай бібліятэкі Краснагорскага ЦМРБ Бранскай вобласці К. Пешкава.

Таксама пад час чытанняў прайшло падвядзенне вынікаў рэгіянальнага творчага конкурсу «Прыгарні ты да сэрца Радзіму», арганізаванага народным аматарскім паэтычным аб’яднаннем «Світанак».

З відэазваротам выступіў галава адміністрацыі Краснагорскага раёна Бранскай вобласці С. Сцепанідзенка. Шчырую падзяку ўдзельнікам чытанняў і іх арганізатару (метадыст па традыцыйнай культуры В. Марчанка) выказала галоўны спецыяліст аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Краснапольскага райвыканкама М. Разгонава і адзначыла, што ўдзельнікі III рэгіянальных краязнаўчых чытанняў прадэманстравалі прыклад адказнага і трапяткога стаўлення да захавання культурна-гістарычнай спадчыны роднага краю, імкнуліся адкрыць новыя і малавядомыя старонкі гэтай спадчыны.

Валянціна МАРЧАНКА
Фота Дзіны МАНЬКО

(Паводле сайта газеты «Чырвоны сцяг», г. Краснаполле)

www.redflag.by

Хлеб – душа народа

Многія святы, звычай і традыцыі беларусаў цесна звязаныя з земляробчым календаром. Дажынкi, мабыць, самае вядомае з такіх святаў. Гэты старажытны абрад вядомы практычна ўсім народам, якія займаюцца земляробствам. З даўніх часоў Дажынкi азначалі канец жніва і цяжкай працы, таму і святкавалі яго заўсёды з размахам.

Сёлета раённыя «Дажынкi» прайшлі 4 верасня ў Ваўкавыску. Праграма свята была насычаная ўрачыстымі і за-

баўляльнымі мерапрыемствамі.

Супрацоўнікі Ваўкавыскай раённай бібліятэкі прадставілі кніжны падворак з тэматычнай выставай «Хлеб – душа народа». Наведаўшы яго, кожны мог прыняць удзел у атракцыёне «Млын», а ў творчых майстэрнях можна было далучыцца да свету прыгожага: нанесці аквагрым або стварыць сваімі рукамі малюнічую святочную паштоўку.

На падворку таксама можна было пакаштаваць крамяныя яблычкі з арт-кампзіцыі

«Яблык адзінства». Працавала і восенняя чытальная зала пад адкрытым небам, дзе можна было выбраць упадабаную кнігу з кніжнай экспазіцыі.

Удзельнікам свята вельмі прыйшліся да спадабы тантамарэска «Спраўдны гаспадар» і тэматычная інсталіяцыя «Восенскі кошык».

Вольга ШАЛЯСТОВІЧ,
метадыст адрэдакцыі бібліятэчнага маркетынгу Ваўкавыскай раённай бібліятэкі

На тым тыдні...

Ратуемся спадчынай

✓ **10 – 12 верасня** на Браслаўшчыне прайшло **святкаванне 635-годдзя Друі**. Мерапрыемствы пачаліся ў касцёле Найсвятой Тройцы (яму сёлета споўнілася 375 гадоў) адкрыццём выставы фотамайстроў «Друа на краю землі» і іконаў «Памятнікі хрысціянскага мастацтва» з фондаў Музея старажытнабеларускай культуры. Сваё майстэрства паказаў ансамбль званароў «Братство Павлины Милостивого» з Мінска. Каля магілы салдатаў, якія вызвалілі Друю ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, адбыўся мітынг-рэквіем. На цэнтральным пляцы ўсе дні працавалі выставы, праходзілі канцэрты браслаўскіх артыстаў і гасцей свята.

прыемства прысутным распявалі, як ахрэмаўцы добраўпарадкаваць сваю радзіму, і ўзнагароджвалі самых актыўных. Да свята правялі конкурс малюнкаў, фотаздымкаў, эсэ «Мой родны кут», а пераможцы атрымалі падарункі.

У рамках свята адбылося і ўшанаванне народнага ансамбля беларускай песні «Сябрына» Ахрэмаўскага ЦНК (калектыву сёлета споўнілася 20 гадоў, у вытоках стаяла культуротнік Ванда Сіротка). Калектыў (кіраўнік Наталля Няміра) даў своеасаблівы справядачны канцэрт, які дапоўнілі яго сябры – народны хор ветэранаў Браслаўскага РЦК.

✓ **15 верасня** на Форуме рэстаўратараў адбылося абвешчэнне пераможцаў конкурсу «Спадчына ў дзеянні – 2»

матэрыялаў і калекцыі музычных інструментаў Алеся Лясы ў прыватным музеі на сядзібе «Хутар Дудара»; «Лепшы сацыяльна-значны праект, у якім рэалізавана сацыяльны / культурны / эканамічны / адукацыйны ці экалагічны патэнцыялы гісторыка-культурнай спадчыны» – праект Кацярыны Паўловіч і Арт-Квартала «Кансерва»; «Лепшы праект рэстаўрацыі / рэвіталізацыі / кансервацыі / рэадаптацыі архітэктурнай спадчыны» – «Праект рэгенерачыі гістарычнай забудовы Гродна, выкананы ў межах тэрыторыі гістарычнага цэнтра» (аўтар – вядучы архітэктар УП «БелНДГорадабудаўніцтва» Антон Пятрухін); «Лепшы новы архітэктурны праект у гістарычным асяроддзі» – ТАА «Навукова-праектны цэнтр «РЭСТАБІЛІС» і УП «Мінскпраект» («Новы будынак па вул. Ракаўскай на тэрыторыі былага хлебавада ў Мінску»).

Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» і Беларускі фонд культуры вінуць пераможцаў з узнагародамі, усіх удзельнікаў – з паспяховай спробаю далучыць свае ўменні і талент дзеля папулярнага культурнай спадчыны нашага народа.

✓ У гарадской мастацкай галерэі твораў Л.Д. Шчамялёва **15 верасня** адбылося адкрыццё міжнароднага фестывалю фатаграфіі «**STREET PHOTOGRAPHY FESTIVAL MINSK 2021**». Прадстаўлены больш за 30 працаў удзельнікаў фестывалю з Беларусі, Расіі, Украіны, Літвы, Нідэрландаў, ФРГ. Street-фота – гэта больш чым жанр, гэта жыццё вакол нас, якое ў мігуні дзён не заўважаем. Таму фатограф выступае назіральнікам, што дазваляе нам зірнуць на паўсядзённасць пад іншым вуглом. Пабачыць сучасныя вулічныя фотаздымкі можна па 10 кастрычніка.

✓ У навучальных установах Светлагорскага раёна прайшоў **Тыдзень беларускай кухні**. У СШ № 2 райцэнтра былі аформлены выставы «Кулінарная скарбонка рэцэптаў беларускай кухні» і «Загадкі з градкі». У этнаграфічным кутку адбылося этнаралізаванае прадстаўленне «Сняданак нашых продкаў».

Тыдзень беларускай кухні

У мясцовай гімназіі 8-класнікі з настаўніцай Людмілай Лучыной правялі адмысловы ўрок, дзе пазнаеміліся з гісторыі нацыянальных страваў, разам з паварамі гатавалі іх.

Тэматычная выстава страваў нацыянальнай кухні прайшла ў СШ № 8. Да кожнага «экспаната» прыкладаўся рэцэпт прыгатавання.

Своеасаблівы гастраномічны фест зладзіла Давыдаўская СШ: каша з гарбуза, бульбяная бабка, драпікі, цыбрыкі, пышкі з сырам, а таксама мядовы кісель з яблыкамі, гарбузовы напоі з карыцай, вішнёвы кампот. Пасля дэгустацыі павары правялі майстар-клас па

прыгатаванні кашы з гарбуза. Незвычайнае свята «Кошкіны імяніны» прайшло ў дзіцячым садку № 14.

✓ У фазе Дрыбінскага раённага Цэнтра культуры **17 верасня** працавала тэматычная **выстава, падрыхтаваная ўстановамі культуры і адукацыі раёна**. Дэманстраваліся працы навучніцаў Дрыбінскай дзіцячай школы мастацтваў, раённага цэнтра дзіцячай творчасці, Дрыбінскай СШ, Бельскага яслі-сада – сярэдняй школы, валянныя рэчы прадставілі раённы гісторыка-этнаграфічны музей, выставу тэматычнай літаратуры – раённая бібліятэчная сетка.

Мітынг-рэквіем каля магілы салдатаў

✓ **12 верасня** жыхары аграгарадка Ахрэмаўцы (Браслаўскі раён) бралі ўдзел у **свяце, прысвечаным Ахрэмаўцам**, якое прайшло ў парку «Бяльмонт». У праграме былі творчыя выставы майстроў народнага клуба «Ля возера», праводзіліся майстар-класы па вырабе букетаў з цукерак, лялек-абярэгаў і інш. Цікавую пляцоўку падрыхтавалі прадстаўнікі Нацыянальнага парку «Браслаўскія азёры»: пад час імправізаваных раскопак на спецыяльным прыстасаванні можна было знайсці «артэфакт» і пакінуць яго сабе на памяць. Клуб «Легіён» Ахрэмаўскай школы разбіў турысцкі лагер. Пра сваю дзейнасць распавядалі браслаўскія выратавальнікі. Пад час мера-

(арганізатар РГА «Беларускі камітэт ІКАМОС»). Удзел бралі найлепшыя праекты, рэалізаваныя ў Беларусі ў 2018 – 2021 гг.

У намінацыі «Лепшы культурны праект, накіраваны на захаванне і выкарыстанне гісторыка-культурнай спадчыны» пераможцам стаў праект Аксаны Гурыновіч (Рэйнска-Вестфальскі тэхнічны ўніверсітэт Аахена, Германія) «DAS MINSK»; «Лепшы індывідуальны творчы ці даследчы праект / творчая праца, накіраваная на пераасэнсаванне гісторыка-культурнай спадчыны» – праект «Рэстаўрацыя жанраў народнай музыкі Беларусі (смыкавая музыка, ліра, дуда, траістая музыка) на падставе эксперыментальных

Тэматычная выстава ў фазе Дрыбінскага раённага Цэнтра культуры

Скарыстаныя наведанне Гарадской мастацкай галерэі твораў Л.Д. Шчамялёва (Мінск), інфармацыя з сайта isotob-belarus.by, газет «Браслаўская звязда», «Светлагорскія навіны», «Савецкая вёска» (Дрыбін)

Асоба ў краязнаўстве

Аўтар 11 кніг пра Ваўкавышчыну

Гісторык і краязнавец Мікалай Быхаўцаў значную частку свайго жыцця прысвяціў збору і сістэматызацыі звестак пра гісторыю Ваўкавышчыны.

Мікалай Іванавіч родам з Ваўкавыска. У 1970 годзе скончыў сярэдняю школу № 5 і паступіў у Мінскі электратэхнікум сувязі, па заканчэнні якога пайшоў служыць у Савецкую Армію. У 1976 годзе ён вярнуўся ў свой родны горад, дзе жыве ўвесь час. Завочна атрымаў вышэйшую тэхнічную адукацыю. Каля 30-і гадоў працаваў інжынерам кабельнай міжнароднай сувязі. З 2014 года – на пенсіі.

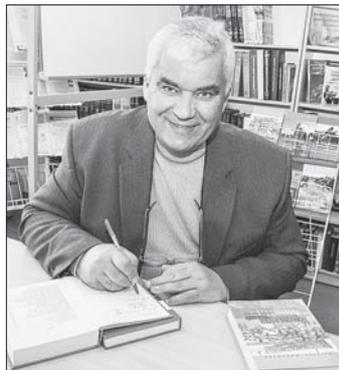
Сваю краязнаўчую творчую дзейнасць М. Быхаўцаў пачаў у 2001 годзе, калі ў Ваўкавыску з'явілася прыватная «Местная газета», дзе даследчык апублікаваў каля 80-і артыкулаў па гісторыі краю. Потым пачаў выдаваць свой уласны краязнаўчы часопіс «Ваўкавышчына». З 2007 па 2011 год выдаў 24 нумары часопіса.

І так М. Быхаўцаў захапіўся вывучэннем роднага краю, што ў пошуках звестак аб'ездзіў архівы і музеі Мінска, Вільні, Санкт-Пецярбурга, Польшчы. З друку выйшлі 11 кніг па гісторыі Ваўкавыскага краю. Сярод кніг «Волковыск межвоенны» (2012), што распавядае пра перыяд уваходжання Ваўкавышчыны ў склад Польшчы ў 1919 – 1939 гадах, і «Первые советы» – пра ўсталяванне савецкай улады на Ваўкавышчыне ў 1939 – 1941 гадах. У 2014 годзе свет пабачылі выданні М. Быхаў-

цава «На Волковысском направлении: 22 – 29 июня 1941 года», «Паўстанне 1863 – 1864 гадоў у Ваўкавыскім павеце» і «История просвещения на Волковышине до 1915 года». Потым былі новыя даследаванні і дапоўненыя выданні: «Волковышине: 120 лет в Российской империи (1795 – 1915)», «Немецкая оккупация Волковышине. 1941 – 1944», перавыданне з дапаўненнямі кнігі «Волковыск межвоенный». А ў 2017 годзе з'явіліся кнігі «Волковыск советский. 1939 – 1941 і 1944 – 1954 года», перавыданне з дапаўненнямі кнігі «На Волковыском направлении: 22 – 29 июня 1941 года» і іншыя.

Цікава, а над чым ваўкавыскі краязнавец працуе цяпер? На што Мікалай Іванавіч адказаў так:

– Ужо 20 гадоў збіраю матэрыялы для гісторыка-геаграфічнага слоўніка Ваўкавыскага павета. Чаму менавіта павета, а не раёна? Ваўкавыскі павет існаваў з 1507 года па 1940 год – 433 гады, што па гістарычных мерках куды больш працяглае час, чым Ваўкавыскі раён, якому ў 2021 годзе споўніўся толькі 81 год. Таму большасць гістарычных падзеяў і архіўных дакументаў звязаная менавіта з паветам, а не з раёнам. Так, на 1933 год колькасць населеных пунктаў Ваўкавыскага павета складала 1185, а Ваўкавыскі раён на 2018 год налічваў 191 населены пункт. А 15 студзеня 1940 года савецкая ўлада прывяла на тэрыторыі Заходняй Беларусі адміністрацыйную рэформу, калі паветы

падзялілі на раёны. Зямлі Ваўкавыскага павета далучыліся да ўтвораных Ваўкавыскага, Зэльвенскага, Свіслацкага, Поразаўскага, Бераставіцкага, Ружанскага і Мастоўскага раёнаў.

– Чым адметны будзе Ваш гісторыка-геаграфічны слоўнік Ваўкавыскага павета?

– Слоўнік будзе адметны тым, што ў ім падаюцца гісторыі маёнткаў і фальваркаў, касцёлаў і цэркваў. Кожная вёска мае спіс прозвішчаў жыхароў за розныя перыяды яе гісторыі.

– А якімі крыніцамі карысталіся, дзе бралі факты?

– Крыніцы, выкарыстаныя ў часе працы над складаннем слоўніка, самыя розныя, якія пашанцавала знайсці ў архівах, бібліятэках, інтэрнэце, і нават у прыватных размовах з людзьмі, па іх успамінах. Самыя раннія звесткі пра населеныя пункты Ваўкавышчыны захаваліся ў дакументах Метрыкі ВКЛ,

якія перыядычна выдаюцца ў выглядзе асобных кніг. Літоўская метрыка – гэта збор спецыфічных матэрыялаў (сшыткаў, кніг) вялікакняжацкай канцелярыі ВКЛ XV – XVIII стагоддзяў з копіямі дакументаў, што выдаваліся ад імя вялікага князя і караля, Рады ВКЛ, сеймаў і падлягалі неабмежаванаму ў часе захаванню.

Другая вялікая крыніца – гэта інвентары маёнткаў і старостваў XVII – XIX стагоддзяў, дзе падрабязна апісвалася маёмасць (маёнткі і фальваркі) уладальніка разам з прозвішчамі падуладных сялянцаў. Кожны населены пункт пазначаны дакладнымі дзесяцічнымі географічнымі каардынатамі і будзе праілюстраваны.

– Мікалай Іванавіч, а чаму Вас зацікавіла менавіта гэтая тэма?

– Людзі забываюць свае карані. Сёння мала та хто можа назваць хаця б пяць пакаленняў сваіх продкаў. Не кажучы пра тое, каб ведаць, дзе яны пахаваныя. Няма культуры пераказвання ведаў пра сваю сям'ю наступным пакаленням. Наогул, адсутнічае неабходная зацікаўленасць да ведаў аб малой радзіме, да краязнаўчага руху. Таму спадзяюся, што мая праца паспрыяе ў гэтым і будзе своеасаблівым дапаможнікам. А таксама натхніць краязнаўцаў з іншых рэгіёнаў да напісання падобнага выдання...

М. Быхаўцаў ужо завяршае працу над унікальным гісторыка-геаграфічным слоўнікам Ваўкавыскага павета. А вось пытанне з яго выданням і фінансаваннем застаецца пакуль адкрытым.

Сяргей ЧЫПРЫН,
г. Слонім

Краязнаўства як найлепшая форма патрыятызму

Цяпер становяцца актуальнымі словы аб неабходнасці аператыўнай адаптацыі працы па патрыятычным выхаванні моладзі да запатрабаванняў часу – скарыстоўваць тое, што людзей не размяжоўвае, а яднае ў непарыўнай сувязі з Бацькаўшчынай. Нацыянальна-ідэю шукаць не трэба: гэта – вернасць свайму, абарона традыцыйных каштоўнасцяў, выкараненне пераймання чужога ладу жыцця, не лепшых узораў ішаземнай культуры. Толькі тады іншыя будуць паважаць, калі будзеш сам сябе паважаць, калі не адмаўляешся ад свайго нацыянальнага здобытку, пазабавлены комплексу пакланення замежнаму. Інтэлігенцыя, найперш творчая, павінна быць прыкладам патрыятызму, нацыянальнай культуры.

І краязнаўства тут – найлепшая форма патрыятызму, духоўны рухавік грамадства, базіс для станаўлення сапраўднага патрыяты. Важна надаць выхаванню моладзі патрыятычны штуршок – не загадваць любіць радзіму, не ўпрощаць, а далікатна падштурхоўваць у патрыятычным накірунку: аж да захаплення сваёй гісторыі. Каб любіць свой край – трэба яго ведаць. Як аўтар праекта «Краязнаўчы лекторыі на колах», упэўненая: сёння

веды па краязнаўстве сучаснікам патрэбныя як ніколі раней. Краязнаўчыя веды – гэта найкаштоўнейшае багацце гістарычнай памяці народа, незаменны сродак умацавання яго нацыянальна-дзяржаўнай свядомасці, надзейная апора захавання этнакультурнай самабытнасці Бацькаўшчыны. Важна змалку выходзіць адукаваных, улюбёных у яе людзей: адраджэнства – да радзімалюбства – як Краю, дзе нараджаўся, так і ўсёй сваёй Дзяржавы. Я мяркую, што ў школах цяпер мала краязнаўства. Дзецям не стае ведаў пра сваю радзіму. Важна, каб урокі гісторыі не абмяжоўваліся агульнай гісторыяй. Трэба, каб хоць раз на тыдзень (хаця б – месяц) дзеці знаёміліся з гісторыяй свайго рэгіёну, наведвалі знакавыя мясціны, удзельнічалі ў працы па адраджэнні сядзібаў і гісторыка-культурных адметнасцяў. Праз такое спасціжэнне гісторыі робіцца часткай індывідуальнай памяці, уваходзіць у свядомасць маладой асобы, замацоўваецца ў ёй. Без гэтага адны падручнікі не спрацоўваюць. Патрэбныя рэгіянальныя краязнаўча-асветніцкія праграмы. Урокі любові да Айчыны не заканчваецца школьным званком і выпускным балом, на любым жыццёвым этапе яны дапа-

магаюць чалавеку быць духоўна мацнейшым. Патрэбна ўзбагаціць людзей ведамі пра іх мясцовасць, пра значную-незначную гістарычную спадчыну, паказаць, што папулярнасць свайго не ступае папулярнасці сусветнага. Краязнаўчыя экскурсы і лекторыі на колах дазваляюць людзям глыбей зірнуць на родную гісторыю, прадставіць яе ва ўсёй адметнасці – гісторыка-падзейнай і людскай, адчуць гонар за месцы, дзе жывуць, вучацца, працуюць, адчуць духоўную блізкасць з землякамі.

Студэнцкая моладзь – люстэрка ўсіх сацыяльных, палітычных, маральна-этычных працэсаў, што адбываюцца ў дзяржаве. Яе настрой і меркаванні – паказчык будучага стану грамадства. Тут неабходнае прадуктыўнае, канструктыўнае напавяненне, здольнае працаваць на будучыню, з цвёрдымі каштоўнасца-маральнымі ўстаноўкамі, такое, што здольнае дапамагчы не заблукаць у гушчынні датаў і імёнаў.

Аплёванне мінулага, непавага да драматычна-высокага жыцця продкаў – дзікуства. У навучанні школьнікаў і студэнтаў важна паказаць любоў з'яву ў яе гістарычнай перспектыве, у паўнаце сацыяльна-эканамічных

фактараў з усімі плюсамі і мінусамі. Нельга ствараць грамадства, фармуляваць яго ідэалогія на адмаўленні папярэдняга перыяду гісторыі. Без памяці мы – задумныя журавы, раскрываючы паміж мінулым і сучасным, згубленыя ў свеце. Нездарма народная мудрасць вучыць: калі не ведаеш, адкуль пайшоў, той не будзеш ведаць, куды пойдзеш. І пачынаеш тады прылучаць сябе да «пупоў зямлі», з якіх усё толькі і пачынаецца ў гісторыі краіны.

Важна захоўваць цэнтральную ідэалагічную лінію – памяць пра Перамогу ў Вялікай Айчыннай вайне і ўсведамленне сябе народам-пераможцам, які пераадолеў цяжкасці і ажыццявіў шматвяковую мару пра незалежную краіну. Гэта цэментуе нацыю.

Агітацыйна-прапаганда-дысцыя патрыятычныя акцыі-мерапрыемствы, зладжаныя ўстановамі культуры, важна весці не плакатна, не шаблонна, не эпизодычна, а з арыентацыяй на канкрэтныя справы на карысць родных мясцінаў (як прыклад прывяду знавак праект барэзінскіх бібліятэкараў «70 патрыятычных справаў»).

Мне, культуротніку з 40-гадовым стажам, бачыцца важным вырасціць з

практыкі прэсныя, невыразныя, шэрапапярковыя мерапрыемствы – акцыі, ад якіх нулявая карысць для нацыянальнага інтарэсу, марная трата часу, намаганняў, сродкаў. Зрабіць мерапрыемствы не фармальным, плянавым прадуктам, а працай душы без паказнога налёту, без фармальнай узнёскасці. Ура-патрыятычныя, фармальныя мерапрыемствы да юбілейных датаў, падобныя да песенек-адназдэнак, хутка сціраюцца з памяці, не краюць розум і сэрца. Важна адаптаваць мерапрыемствы да ўспрыняцця сучаснікаў і таленавіта падаць у нечаканай інтэрпрэтацыі, адкрыць неведомыя ў вядомым, паказаць унутраны бок падзеяў праз лёсы ўдзельнікаў і сведак у канкрэтных наглядных пачуццёвых лёсах і вобразах (картонны сілэт не можа зацікавіць!), дапамагчы сучаснікам пабачыць землякоў не манументальнымі, узнесенымі на п'едэстал, а простымі, блізкімі, зразумелымі – у багаціці цікавых звестак, падзеяў і здзяйсненняў, у побытавых клопатах і турботах. Прыкладам, у нашым раёне ажыццяўляюцца бібліятэчныя праекты «Гісторыя раёна ў суквецці датаў і імёнаў», «Горад помніць нас маладымі», «Святло знаёмай зоркі».

Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загачык адрэда маркетыву
Барэзінскай цэнтральнай
раённай бібліятэкі

Талака за гістарычнае і культурнае адзінства

Феномен Зоф'і Манькоўскай

Вёска Дарагавіца на Капыльшчыне – малая радзіма беларускай і польскай паэтэсы, перакладчыцы Зоф'і Манькоўскай. У постаці таленавітай аўтаркі гісторыя беларускай літаратуры мае яшчэ адну са сваіх нераскрытых загадак.

26 лістапада 1847 г. у сям'і дробнага беларускага шляхціца Адама Манькоўскага нарадзілася дачка Зоф'я. З боку маці яна даводзілася сваячкай (пляменніцай мужа сястры) паэту Уладзіславу Сыракомлю. Адукацыю атрымала ў Вільні, дзе ў 1861 – 1866 гг. вучылася ў прыватным пансіёне Францішкі Клячкоўскай.

Манькоўская захапілася паэзіяй у раннім узросце. На імяніны ў 1862 г. Сыракомлю падараваў аўтограф верша «Да панні Зоф'і Манькоўскай», такім чынам накіраваў дзяўчыне паэтычную будучыню:

*Талент, які ў цябе, –
гэта дар Божы,
Хай сябе ў песні
радзімай яўляе,
Хай жа складаць
табе песні паможа
Зоф'я Святая.*

Неўзабаве З. Манькоўская выйшла замуж за афіцэра-артылерыста рускай арміі Вацлава Тшанчкоўскага. Як вынік, была вымушана пакінуць родны мясціны і паехаць за мужам у Расію. Маладая сям'я жыла ў Зарайску, затым у Ноўгарадзе.

Шлюб з вайскоўцам і пераезд істотна паўплывалі на далейшы лёс Зоф'і. Шмат гадоў яна была адарваная ад літаратурнага асяроддзя.

Пад час жыцця ў Ноўгарадзе Манькоўская пасябрывала з Ф. Зянковічам, ссыльным удзельнікам паўстання 1863 – 1864 гг. і паплечнікам К. Каліноўскага. Гэта было лёсавызначальнае знаёмства. Зянковіч убачыў у асобе Манькоўскай таленавітага чалавека, натхніў яе, заахвоціў да далейшай працы. Менавіта на Наўгародчыне адбылося сапраўднае паэтычнае нараджэнне Зоф'і.

Свае публікацыі аўтарка падпісвала псеўданімам Адам М-скі (скарочанае ад імя бацькі Адам Манькоўскі), каб не нашкодзіць мужу-вайскоўцу. Амаль ніхто з літаратараў, крытыкаў і чытачоў не здагадаўся, што пад гэтым крыштанімам хаваецца жанчына.

У Ноўгардзе З. Манькоўская сур'ёзна занялася літаратурнай творчасцю і перакладчыцкай дзейнасцю. Яна перакладала на польскую мову творы англійскай, партугальскай, французскай і чэшскай паэзіі. А ў 1884 г. адбылася вельмі значная для паэтыкі падзея. У часопісе «Tygodnik Pustrowany» («Глюстраваны штотыднёвік») былі надрукаваныя яе вершы.

У 1890 г. у Кракаве выйшаў паэтычны зборнік на польскай мове «Jeden z wielu» («Адзін з многіх»). Зоф'я многа і старанна працавала над яго выданнем, вельмі хвалюлася. Другі яе зборнік «Przebrzmiałe akordy» («Акорды мінулага»), на жаль, не быў надрукаваны па прычыне цэнзуры.

Нягледзячы на тое, што Манькоўская была адарваная ад бацькоўскай зямлі, увесь час памятала пра яе. Кожнае лета яна наведвала родную Дарагавіцу. Увесну 1886 г. Зоф'я атрымала ў спадчыну кавалек дарагавіцкай зямлі і асноўную сядзібу, дзе прайшло яе дзяцінства з бацькамі і братам.

У лютым 1898 г. памерла маці, а 26 сакавіка і 20 красавіка амаль усё знішчылі пажары, выкліканыя зламысымі падпаламі.

Пасля 25-і гадоў жыцця па-за межамі Радзімы ў 1890-я гг. Манькоўская вярнулася ў Дарагавіцу назаўжды. Гэта стала пачаткам найбольш плённага перыяду ў творчасці, своеасаблівым вяртаннем да вытокаў.

Зоф'я хадзіла па родных мясцінах, любавалася прыгажосцю прыроды, слухала птушыныя шэвы, гутарыла з людзьмі, удыхала чабаровы пах. Тады да яе прыходзіла натхненне, нараджаліся «Дарагавіцкія песні». Яны рэгулярна друкаваліся на старонках польскіх перыядычных выданняў у 1899 – 1906 гг. Менавіта гэтыя творы сучасныя даследчыкі лічаць найпрыгажэйшымі і найбольш арыгінальнымі ў паэтычнай спадчыне Манькоўскай.

«Дарагавіцкія песні» З. Манькоўскай сталі хвалебным гімнам Радзіме з асаблівасцямі яе гістарычнага і культурнага развіцця, звычайу і традыцыяў. «Сіратлівая Літва» натхніла і таленавіта ўслаўленая аўтаркай у гэтым лірычным цыкле, дзе, па ўзоры рамантыкаў А. Міцкевіча і Уладзіслава Сыракомлі, былі выкарыстаны гістарычныя і фальклорныя матывы.

Адметнай рысай твораў Манькоўскай сярод усёй «краёвай» паэзіі з'яўляецца тое, што хоць яны і напісаныя на польскай мове, але напружваю асяямліваюцца з малой радзімай – вёскай Дарагавіцай і яе ваколіцамі. Паэтка так тлумачыла гэта: «Мы, літвіны, з асаблівым пачуццём прывязваемся да свайго кута...». Яна падкрэслівала, што адрасце вершы найперш зямлякам, бо менавіта на радзіме «песню гэтую па голасу пазнаюць». Зоф'я адмоўна ставілася да замены рэдактарамі назвы «Літва» на выраз «родная зямля» ў яе польскамоўных вершах. Відавочна, што гэта моцна кранала яе патрыятычныя пачуцці.

Вядомая беларуская спадчына паэтэсы небагатая. Манькоўская перакладала папулярныя польскія песні «Каліна» (музыка Ігнацы Камароўскага, словы Таафіля Ленартовіча) і «Казак» (музыка Станіслава Манюшкі, словы Яна Чачота), а таксама творы М. Канапіцкай «Ля аконца», «Як жа мне цябе, дзяўчына...». Верагодна, літаратарку асабліва прывабіў іх рамантычны настрой.

Урэшце З. Манькоўскай пачала пісаць вершы на беларускай мове. Яна адзна-

Ракетчык і паэт Галаскок

Бібліятэкары Зэльвенскай раённай бібліятэкі заўсёды запрашаюць зямлякоў на сустрэчы, каб парадаваць сваіх чытачоў. На гэты раз адбылася паэтычная імпрэза «Ракетчык з душою паэта», гошцем якой быў Аляксей Галаскок – наш зямляк, ураджэнец вёскі Талалайкі. Цяпер ён жыве ў Ганцавічах, але радуе сваіх зямлякоў наведваннем родных мясцінаў. Аляксей Пятровіч – падпалкоўнік запasu, 25 гадоў аддаў ракетным войскам стратэгічнага прызначэння. Выконваючы свой прафесійны абавязак далёка за межамі Беларусі, ён не страціў любові да роднай мовы. Першыя вершы былі напісаныя на рускай мове, але яго настаўніца параіла пісаць па-беларуску. І, як аказалася, нездарма, бо вельмі ж цудоўныя і пышчотныя выходзяць з-пад яго пера творы.

Пад час сустрэчы Аляксей Пятровіч распавёў пра сваю творчасць, дэкламаваў свае вершы, адказваў на шматлікія пытанні. А напрыканцы мерапрыемства зямляк павесяліў прысутных сваімі гумарэскамі.

У завяршэнні мерапрыемства наведнікі падзякавалі дарогаму гошцю, пажадалі плёну ў працы і паэтычнага натхнення, а таксама – як мага часцей наведваць край, дзе нарадзіўся і рос.

*Вольга КАМЯКЕВІЧ,
намеснік дырэктара Зэльвенскай раённай бібліятэкі*

чала, што за доўгія гады жыцця ўдалечыні ад Бацькаўшчыны забыла родную мову, але вярнулася да яе, «як да нянькі дзіцячых гадоў». Арыгінальны беларускамоўны верш паэтэсы «Божа, наш бацька, мы твае людзі...» (цяпер вядомы пад назвай «Беларуская малітва», 1888 г.) стаў хрэстаматычным. Гэта першы вершаваны ўзор «нацыянальнай малітвы». Толькі праз два дзесяцігоддзі (1906 г.) з'явіцца «Мая малітва» Янкі Купалы.

У творчай спадчыне З. Манькоўскай ёсць адметны вершаваны цыкл «Вячорныя сны» (старонкі, выкраненыя з дзённіка жанчыны). Менавіта тут яна стварыла вобраз лірычнай гераіні і ўпершыню змагла выказаць свае думкі ад жаночага імя без усялякіх рамак і абмежаванняў.

Мастацкая спадчына паэтэсы – яркавы прыклад дыялогу культуры, феномен культурнага памежжа. Разам з паплечнікамі і аднадумцамі Манькоўскай заклдала асновы для развіцця беларускай літаратуры пачатку ХХ ст.

Апошнія гады жыцця Манькоўскай правяла ў Дарагавіцы, цяжка хварала. Але ў душы яе быў спакой. Паэтэса радавалася магчымасцю быць у родным доме, на бацькоўскай зямлі сярод сваіх зямлякоў.

Памерла З. Манькоўская 24 верасня 1911 г.

Пахаваная на могілках у вёсцы Бабоўня на Капыльшчыне.

У якасці эпітафіі на надмагільнай пліце выкарыстаныя радкі з яе верша «Адказ» (1898 г.):

*Może wiatr pieśni
rozniesie po świecie
Pieśni serca,
które są to tak gorąco.*

*«Можа быць, вецер песні
разнесе па свеце,*

*Песні сэрца, якое
адчувалася так гарача».*

Такім чынам паэтка выказала спадзяванне на будучае прызнанне і папулярынасць.

З. Манькоўская, нібы зорка, прамільгнула на беларускім творчым небасхіле ХІХ ст. Сваёй нястомнай карпатлівай працай яна паказала прыклад, дала надзею будучым пакаленням пісьменнікаў.

*Танна ЗУБЫЦКАЯ,
гimназiя № 33 г. Мінска*

Традыцыі і сучаснасць

Старадаўнія абрады Пінкавічаў

Гэтым разам хачу расказаць пра адну адметную сёлетнюю вандроўку. Яшчэ вясною мы ездзілі на Піншчыну. Штогод на дзвяты дзень пасля Вялікадня ў палескім мястэчку Пінкавічы праводзіць зіму. Сёлета нам таксама пашанцавала далучыцца да гэтага старадаўняга абраду.

Нас сардэчна сустрэлі, кожнага гося тут віталі, як блізкага сваяка. Ззяла сонейка, усё навокал цвіло і буяла, гучала цудоўная музыка – здавалася, усё мястэчка атуліла атмосфера свята. Яшчэ нават не пабачыўшы сцэну, усім хацелася пусяцца ў скокі.

Спачатку мы глядзелі відэа паказанні мясцовых гуртоў, якія спявалі і танчылі, гралі на музычных інструментах і жартавалі, чым падтрымлівалі добры настрой. У гэты ж час можна было паглядзець выставу народнай творчасці ці панараўца за гульнямі дзяцей на абсталяванай для іх пляцоўцы.

Мы вырашылі танчыць каля сцэны, і гэта дапамагло яшчэ больш зблізіцца з людзьмі. Яны ўважліва сачылі за танцамі, а калі мы запрасілі далучыцца, ахвотна пагадзіліся. Менавіта

стасункі людзей, іх шчырае добрабычлівае давалі нам упэўненасць, хваляванне сышло, хацелася танчыць да раніцы. Напрыканцы выступу нам падарылі кветкі – гэта было неймаверна кранальна.

Пасля канцэрта нас усіх запрасілі на «веснавыя карагоды». Спачатку мы вадзілі іх перад сцэнай, а пасля пайшлі па вуліцы. І чым далей мы ішлі, тым больш людзей далучалася. У нейкі час ужо немагчыма было ўбачыць краю шэсця, быццам яно сапраўды бясконцае. Здаецца, усе жанчыны кінулі справы, нібы генетычная памяць паклікала іх у карагод. Было бачна, што гэта не паказная народнасць, а сапраўднае жыццё.

Адметна, што зіму ў Пінкавічах праводзіць не на поўнач, не ў іншых краінах, а ў суседнюю вёску за ракой. «Іды, зіма, до Бучэва, ты ж нам надакучыла», – ішлі і спявалі жанчыны. Таксама ўсё час было чуваць дзяцей. Дзяўчынкі з вельмі моцнымі галасамі суправаджалі нас з самага пачатку і да канца. Мы ішлі то павольна, то пачыналі бегчы, разрываючы пугі, за якія «трымалася зіма», часам

спыняліся і вадзілі маленькія карагоды. Скончыў свой рух на беразе ракі Піны, дзе і «утапілі зіму». Яшчэ там трэба было выцягнуць травіну з вады, а тым, хто не рызыкаваў увайсці ў раку, хаця б сарваць галінку з дрэва. Чым даўжэйшая, тым лепшы будзе ўраджай, а ў дзяўчыны – спрытнейшы хлопеч.

Калі «правялі зіму», то накіраваліся да музея Якуба Коласа. У Пінкавічах малады паэт працаваў настаўнікам, вучыў сялянскіх дзяцей і збіраў фальклор. Мясцовыя школьнікі зладзілі для нас цікавую інтэрактыўную экскурсію, дзе і паказалі ўсё, што захавалася з таго часу.

Папіўшы вады з калодзежа Якуба Коласа, мы накіраваліся ў Пінкавіцкі Дом культуры. Там мясцовыя жанчыны спявалі за сталом старадаўнія песні, якія чулі ад сваіх маці і бабуляў. Галасы цыклі, як рэкі, і здавалася, што ў іх можна патануць. Мы ўбіралі ў сябе гэты народны скарб, імкнуліся запомніць, па магчымасці падпявалі. Гэта ж зачаравана мы слухалі цудоўную ігру на музычных інструментах. А потым танчылі ўсе разам, зноў і зноў перажы-

ваючы неверагодныя эмоцыі доўгага травеньскага дня.

На ноч нас да сябе ўзяла чароўная спадарыня Тацяна, дырэктар мясцовага дома культуры. Перш чым ісці спаць, мы яшчэ доўга-доўга сядзелі ў альтанцы і назіралі за яркімі пінкавіцкімі зоркамі. Абсалютную цішыню і спакой адцягнулі толькі галасы птушак і жабак на рацэ.

На наступны дзень мы паехалі ў Мерчыцы, дзе нам арганізавалі экскурсію ў Цэнтр традыцыйнай культуры і побыту «Спадчына Палесся». Мы ўбачылі шыкоўныя народныя строй, прадметы сялянскага побыту, пачулі, як раней жылі і што святкавалі людзі. Таксама не абыйшлося без гармоніка, таму ўдалося патанчыць яшчэ і тут. У Пінску пахадзілі па маленькіх вулач-

ках, палюбаваліся на старыя будынкі і храмы.

Піншчына і яе традыцыі, што зберагаюцца цягам стагоддзяў, закралі і нас. Гэта месца, дзе жывуць шчырыя людзі, народная творчасць захоўваецца і паказваецца такой, якая яна ёсць. Гэта месца, куды хочацца вярнуцца і перажыць усё яшчэ не раз.

Уладзімір Караткевіч пісаў, што «вечна тваім застаецца толькі тое, што ты аддаў». Абрады Піншчыны таксама будуць жыць, бо ёсць людзі, якія іх бясконца шануюць, зберагаюць і радыя запрасіць у свае карагоды гасцей з усяго свету.

Тацяна СІДАРОВІЧ, навучэнка Ліцэя БДУ і Школы традыцыйнага мастацтва

Слава кніжцы беларускай

У першую нядзелю верасня ў Беларусі адзначаецца свята слова – Дзень беларускага пісьменства і друку. З гэтай нагоды першы тыдзень у бібліятэках Зэльвеншчыны – Тыдзень беларускага пісьменства і друку.

Распачаўся ён кніжным дэфіле «Слава кніжцы беларускай», якое адбылося ў Елкаўскай сельскай бібліятэцы. На пачатку мерапрыемства бібліятэкар з дзецьмі разважалі, на што яны звяртаюць увагу пры выбары кнігі. Выявілася, што гэта – акуратны фарзац, наяўнасць ілюстрацыяў, добры шрыфт, цікавы змест, невялікі аб'ём. Зыходзячы з гэтых крытэрыяў і пачалося «дэфіле». Кожная кніга «дэфілявала» перад чытачамі. Затым зачытвалі анатацыю і першую старонку. І пасля гэтага юныя чытачы выносілі вердыкт ці «модны прысуд» кнігам беларускіх

пісьменнікаў, на якія хацелі б звярнуць увагу іншых чытачоў. Такім чынам, дзеці пазнаёміліся не толькі з новымі кнігамі, але і з новымі цікавымі аўтарамі, творчасць якіх прадстаўлена ў бібліятэцы не адной кнігай, а часам цэлымі серыямі. На другі дзень юных чытачоў запрасілі на спазнавальную гадзіну «Ад вузельчыка да алфавіта: гісторыя пісьменства», пад час якой ім распавялі пра гісторыю ўзнікнення пісьменства, пра першыя спосабы «напісання», такіх, як вузельчыкі, пра ўзнікненне першых сімвалаў абазначэння тых ці іншых словаў і гукаў і пра станаўленне сучаснага алфавітаў. Асабліва ўвага была нададзена гісторыі стварэння роднага алфавіта: дзецям распавялі пра «глаголіцу» і «кірыліцу». Таксама на мерапрыемстве абмеркавалі і элементы кнігі. Затым перайшлі да практыкі, і з дапамогай старажытнага

славянскага алфавіта дзеці паспрабавалі напісаць загаўныя літары свайго імя і прозвішча. У канцы мерапрыемства юныя наведнікі прыйшлі да высновы, што трэба памятаць каштоўнасць мовы і культуры, берачы іх.

А ў Караліскай інтэграванай бібліятэцы можна было пазнаёміцца з гарадамі, якія прымалі свята, на выставе-знаёмстве «Свята беларускага слова». Бібліятэкар таксама запрасіла юных чытачоў на галерэю знакамітых людзей Ваўкаўшчыны «Беларусі славу здабылі». Пад час мерапрыемства яна нагадала, што беларусам ёсць чым ганарыцца – беларускае пісьменства мае шматвяковыя традыцыі. І можна з упэўненасцю сказаць, што кожны грамадзянін нашай краіны памятае імя знакамітага на ўвесь свет першадрукара-беларуса – Францыска Скарыны. Удзельнікаў таксама пазнаёмілі і з іншымі

дзеячамі станаўлення беларускага пісьменства і друку: Кірыла Тураўскі, Ефрасіння Полацкая, Сімяон Полацкі, Сымон Будны, Пётр Мсціславец ды інш.

Маленькія чытачы Бародзіцкай сельскай бібліятэкі даведліся на гутарцы-інфарміне аб тым, як да нас прыйшла кніга. З цікавасцю дзеці слухалі бібліятэкара, якая распавяла аб старажытных спосабах перадачы інфармацыі: пачынаючы з адбіткаў на камянях і завяршаючы сучаснымі кнігамі.

У Крыўціцкай сельскай бібліятэцы прайшоў куфрак мудрасці «Беларуская мова як загадка». Прысутныя ўспаміналі забаўляўкі, песні, загадкі, лічылі на беларускай мове. Слухалі, разважалі і веселіліся, прымаючы ўдзел ва ўсіх конкурсах. І першае, што было прапанавана ўдзельнікам, – гэта заданне «Скорагаворкі», зачытаўшы якую і прымаўкі. З энтузіязмам прысутныя адгадвалі і «Загадкі з скрынач-

кі». А ўзнагароды чытачам стала папаўненне ведаў аб роднай мове і ўзбагачэнне іх моўнага запаса.

У Міжрэчкаўскай інтэграванай бібліятэцы была падрыхтаваная тэматычная праграма «Святло друкаванага слова», пад час якой удзельнікі даведліся, як да нас прыйшла кніга. Таксама бібліятэкар прапанавала дзецям спазнавальную віктарыну «Невядомы Скарына».

Чытачы здзейснілі мультымедыйнае падарожжа «З глыбіні стагоддзяў: гісторыя кнігі і кнігадрукавання», у часе якога пазнаёміліся з гісторыяй кнігадрукавання і першадрукарамі. Бібліятэкар таксама запрасіла маленькіх чытачоў на Дзень роднай мовы «Люблю цябе, зямлі бацькоўскай мова». Гаворка вялася аб прыгажосці беларускай мовы, гучалі вершы вядомых беларускіх паэтаў аб мове. Дзеці з задавальненнем адказвалі на пытанні віктарыны, разгадвалі загадкі, прадаўжалі беларускія прыказкі і прымаўкі.

У раённай бібліятэцы на гістарычным экскурсе «Асвегіні зямлі беларускай» вучні гімназіі № 1 папоўнілі свае веды аб гэтых выбітных беларускіх дзеячах.

Хочацца адзначыць, што ў рамках Тыдня нашыя чытачы пазнаёміліся не толькі з развіццём пісьменства і друку ў Беларусі, але і даведліся пра найбуйнейшых майстроў слова – ад старажытнасці да сучаснасці.

Вольга КАМЯКЕВІЧ, намеснік дырэктара Зэльвенскай раённай бібліятэкі

«Слава кніжцы беларускай»

У гераічным 41-м «Толькі наперад!»

Залічваная спадчына

Памяць праз фота

У кожнай фатаграфіі ёсць свой сэнс, свая гісторыя, свой лёс. Старыя фатаграфіі... Як раней казалі – карткі... Чорна-белыя, з хвалістымі краямі. На абароце абавязкова што-небудзь напісана сінімі чарніламі: дата або пажаданне. Немагчыма разглядаць гэтыя фатаграфіі без хвалявання. Як быццам дакранаешся да чагосьці далёкага, але, у той жа час, мілага і роднага. І гэтае пачуццё дзіўным чынам заўсёды пераапыняе тых, хто разглядае карткі, асабліва калі яны – ваенныя фотаздымкі. У вершы Алены Рудзкі ёсць такія радкі:

*Фотаздымкі –
нашы ўспаміны,
і калі мы іх пераглядаем,
удушы, нібы за небакраем,
ажываюць даўнія часіны...
Як жа даведацца, што было тады, у часы вайны? На жаль,
рэальных сведкаў тых падзеяў з кожным годам становіцца ўсё менш. Ці ці што данясе да нас ваенную гісторыю, хто раскажа – як яно было насамрэч? Можна сказаць упэўнена: адны з лепшых крыніцаў інфармацыі – фотаздымкі. Дзякуючы ім сёння мы можам пачуць галасы сведак трагічных падзеяў. Менавіта рэдкія здымкі з іх непадробнымі гісторыямі былі выкарыстаныя бібліятэкарам Талачыншчыны для фармавання электроннага рэсурсу «Віртуальнае даўняе "Гісторыя адной фатаграфіі часоў Вялікай Айчыннай вайны"». Так называецца адзін з раздзелаў бібліятэчнага інтэрактыўнага праекта «Захоўваючы памяць аб вайне», што сёлетня рэалізуюцца ў Талачынскай цэнтральнай раённай бібліятэцы.*

Патрыятычная акцыя «Маршрутамі памяці», урок памяці «Лёсы згарэлых вёсак», гэст-гульня «Я памятаю! Я ганаруся!», літаратурнае лато «Па старонках ваенных кніг», паэтычны марафон «Вершы як памяць аб вайне», выстава-водгук «Овойне раскажеш книжка...» – усё гэта ў рамках праекта было і будзе арганізавана бібліятэкарамі для моладзі, людзей старэйшага пакалення і ветэранаў. Для карыстальнікаў сайта ЦБС (tolochincbs.by) і сацыяльных сетак «Од-

наводчык Мікалай Дзмітрыеў, які 10 ліпеня адбіваў атакі, знішчыў 3 танкі праціўніка. Быў цяжка паранены, але поля бою не пакінуў. Урачы дасталі з цела Мікалая 17 асколкаў. Герой-артылерыст выжыў, моцны арганізм перамог.

Карэспандэнт газеты «Наша Талачыншчына» Міхал Каралёў прапанаваў сваё даследаванне пра першыя дні вайны ў краі і пра абставіны гібелі лётчыка-выправаўніка, героя Героя Савецкага Саюза Сцяпана Паўлавіча Супруна, самалёт якога 4 ліпеня 1941 года быў збіты ў небе над Талачыном. Разам з вядомым мясцовым краязнаўцам Анатолем Шнэйдарам ён дэталізуе моманты павятранага бою.

«Салдаты Перамогі». Пад такую назвай даслала свой матэрыял дырэктар Талачынскага гісторыка-краязнаўчага матэрыяла Ірына Пікулік. Яна паведаміла, што ў музеі захоўваюцца фотадакументы пра нашых землякоў, удзельнікаў гістарычнага парада Перамогі ў Маскве 24 чэрвеня 1945 года. Гэта: Іван Емільянавіч Даронін, легендарны мініёр гвардзейскай матарызаваўнай інжынернай бригады спецыяльнага прызначэння; Міхал Мікалаевіч Закрэўскі, аўтаматчык 99-га стралковага палка 31-й гвардзейскай дывізіі; Іван Дзмітрыевіч Ярошкін, камандзір гаўбіцы 492-га асобнага армейскага мінамётнага палка 27-й арміі 2-га Украінскага фронту; Міхал Сцяпанавіч Камельчык, Герой Савецкага Саюза, камандзір звяна штурмавога авіяпалка; Іван Цітавіч Петракоў, камандзір самаходнай гарматнай устаноўкі СУ-100; Георгій Фёдаравіч Шныркевіч, намеснік камандзіра 1446-га самаходнага Чырванасцяжнага артылерыя, удзельнік гістарычнай танкавай бітвы пад Прохараўкай на Курскай дузе.

«Я ганаруся сваім дзедам», – пісаў унук І. Дароніна, паведамляючы пра цікавыя ўспаміны легендарнага героя аб гістарычным парадзе ў Маскве.

Ірына ТРУХАНЁНАК
(Працяг будзе)

80 гадоў таму, 6 ліпеня 1941 года, на 15-ы дзень Вялікай Айчыннай вайны, Жлобін стаў свабодным ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. І хоць нашым войскам не ўзабаве давялося пакінуць горад, ды ўжо 13 ліпеня вораг зноў быў выбіты адсюль. Так пачынаўся контрудар на Дняпры, ажыццёлены мужнымі ваярамі 63-га стралковага корпуса пад камандаваннем легендарнага камкора Леаніда Пятроўскага.

Леанід Пятроўскі
(канец ліпеня 1941 г.)

Гэтая ваенная аперацыя – адна з слаўных старонак у гісторыі ВВБ. Дзякуючы ёй праціўнік быў вымушаны адцягнуць ад наступлення на Маскву значныя сілы больш чым на месяц. Таксама за гэты час удалося эвакуаваць Гомель.

Жлобін быў заняты нямецка-фашысцкімі войскамі 3 ліпеня. Гэта значна ўскладніла становішча Чырвонай Арміі на гэтым участку фронту. На доўгім 6 ліпеня 240-ы і 275-ы стралковыя палкі 63-га стралковага корпуса фарсіравалі Дняпро і авалодалі Жлобінам. Як успаміналі відэаочыцы, у самы разгар бою на пераднім краі, стаячы ў поўны рост пад агнём праціўніка, знаходзіўся камкор Л. Пятроўскі. Яго асабісты гераізм шмат у чым садзейнічаў паспяховаму наступленню. Праўда, немцы хутка падцягнулі рэзервы і прымусілі нашыя часці адысці на старыя пазіцыі. Ды пра зданьне Жлобін зноў стаў свабодным.

Загад аб пераходзе ў новае наступленне 63-і корпус атрымаў 12 ліпеня. Камкор Л. Пятроўскі вырашыў ажыццявіць фарсіраванне Дняпра шырокім фронтам, каб авалодаць не толькі Жлобінам, але і суседнім Рагачовам. 13 ліпеня быў гарачым днём. Яшчэ больш гарача стала, калі запрацавалі нашыя гарматы.

Да канца ліпеня 1941 года часці 63-га корпуса ўклініліся ў пазіцыі праціўніка на 30 кіламетраў. 31 ліпеня прыйшла вестка аб тым, што за ўмелае кіраўніцтва баявымі дзеяннямі камандзіру корпуса Л. Пятроўскаму прысвоенае званне генерал-лейтэнанта.

Тым часам супраць корпуса, у якім засталіся дзве няпоўныя дывізіі, вораг кінуў сем адборных пяхотных дывізіяў, буйныя сілы праціўніка падцягнуліся з тылу. Без боепрыпасаў і харчавання, апынуўшыся ў акружэнні, генерал Л. Пятроўскі пачынае працьвіць. А вораг цісне з усіх бакоў. Л. Пятроўскі зноў наперадзе, вядзе чырвонаармейцаў у атаку. Атрымлівае першае раненне, але застаецца ў строі. Застаецца з байцамі і пасля другога ранення. Ён таксама адмаўляецца, дакладней, просіць камандаванне, адтэрмінаваць яго вылет у размяшчэнне 21-й арміі, узначальваць якую прызначаны. Замест сябе ў дасланы за ім самалёт садзіць цяжка параненага байца.

17 жніўня Л. Пятроўскі зноў быў паранены. Як сцвярджаюць некаторыя гісторыкі, каб не здацца ў палон, генерал застрэліўся. Адбылося гэта паміж вёскамі Рудзенка і Скепня Пірэвіцкага сельсавета Жлобінскага раёна (на гэтым месцы пасля вайны быў усталяваны памятник знаку).

Што тычыцца байцоў, якія засталіся жывымі, дык некаторыя з іх дайшлі да Берліна. І яны ўвесь час трымалі ў памяці апошнія словы свайго камкора: «Толькі наперад!»

Да 1944 года Леанід Рыгоравіч лічыўся зніклым без вестак. Калі савецкія войскі вызвалілі Жлобіншчыну, па ўказанні мясцовых жыхароў магіла генерала была знойдзена. Але першыя выявілі і апазналі цела героя на полі бою нямецкіх салдатаў, тады ж, у жніўні 1941 года. Яны пахавалі савецкага генерала з усімі воінскімі ўшанаваннямі. На яго магіле быў усталяваны велізарны крыж з надпісам на нямецкай мове: «Генерал-лейтэнант Пятроўскі, камандзір "чорнага корпуса"».

Парэшці мужана абаронцы Радзімы былі перанесеныя ў брацкую магілу ў вёсцы Старая Рудня. Там сёння ўзвышаецца бронзавы бюст генерала. У 1990-м годзе Л. Пятроўскаму было прысвоена званне Ганаровага грамадзяніна Жлобіна. У 1960-я гады на цэнтральнай плошчы горада быў усталяваны помнік у гонар вызваліцеляў 1941 года – адзіны такога роду манумент на постсавецкай прасторы. А ў 2009 годзе Жлобіну ўрачыста быў уручаны вымпел «За мужнасць і стойкасць у гады Вялікай Айчыннай вайны».

10 ліпеня з нагоды 80-й гадавіны тых слаўных падзеяў у Жлобіне, у парку «Прыдняпроўскі», адбылася рэканструкцыя бою за Жлобін, у якой прымалі ўдзел каля 60-і сяброў ваенна-гістарычных клубаў з Мінска, Гомеля, Магілёва, Брэста ды іншых гарадоў.

Мікалай ШУКАНАЎ,
краязнаўца, г. Жлобін

Фота з архіва Жлобінскага гісторыка-краязнаўчага музея

Мікалай Дзмітрыеў

Сцяпан Супрун

нокласнікі» і «ВКонтакте» распрацаваны шэраг on-line выставаў і відэаматэрыялаў (літаратурны гід па кнігах пра абаронцаў Брэсцкай крэпасці «Якія ступілі ў неўміручасць», агляд «Вайна, вайна, святая проза...», віктарына «Наш край у гады Вялікай Айчыннай вайны», відэаролік «Жанчыны на вайне»). Ажыццёўляецца таксама збор матэрыялаў для базы дадзеных «Ураджэнцы краю на франтах Вялікай Айчыннай вайны».

Асаблівую зацікаўленасць у чытачоў і карыстальнікаў сайта бібліятэчнай сеткі выклікала віртуальнае даўняе «Гісторыя адной фатаграфіі часоў Вялікай Айчыннай вайны». Так называецца адзін з раздзелаў бібліятэчнага інтэрактыўнага праекта «Захоўваючы памяць аб вайне», што сёлетня рэалізуюцца ў Талачынскай цэнтральнай раённай бібліятэцы.

Атмасферу першых дзён вайны перадаюць фотаздымкі воінаў 1-й Маскоўскай мотастралковай дывізіі, якая ўтрымлівала рубяж уздоўж аўтамагістраў Мінск – Масква на участку ад Славянка да Талачына ў ліпені 1941 года. Наперадзе было адступленне, акупацыя, вайна... На Коханавіцкім плацдарме гераічны подзвіг здзейсніў

Іван Даронін

Міхал Закрэўскі

Іван Ярошкін

Міхал Камельчык

Іван Петракоў

Георгій Шныркевіч

Як зрабіць гэта найлепей

Як падрыхтаваць прапанову аб наданні статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці аб'екту архітэктуры

Часта на сямейных фотаздымках можна заўважыць, што фонам выступаюць не толькі хатнія інтэр'еры, але і гістарычныя збудаванні. Магчыма, сучаснікі фотаздымкаў сярэдзіны XX ст. не ўяўлялі, якую каштоўнасць маюць «фонавыя» помнікі старажытнай культуры. На сучасным этапе свайго развіцця грамадства праходзіць перыяд пераасэнсавання стаўлення да аб'ектаў, якія могуць па тых ці іншых крытэрыях мець каштоўнасць з пункту гледжання гісторыі і культуры.

Аб'екты, якім у адпаведнасці з заканадаўствам нададзены статус гісторыка-культурнай каштоўнасці, маюць пэўныя гарантыі захаванасці. Пакуль аб'ект мае статус гісторыка-культурнай каштоўнасці, яго немагчыма знесці, вакол яго павінны быць распрацаваны і зацверджаны зоны аховы, што забяспечваюць аптымальныя ўмовы для ўтрымання, выкарыстання аб'екта, экспанавання яго адметных рысаў і ўмовы ўспрымання ў асяроддзі.

Аб'екты, што не маюць статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці, – падпарадкоўваюцца агульнаму заканадаўству аб архітэктурнай, горадабудаўнічай і будаўнічай дзейнасці.

Тым не менш, не кожны аб'ект можа прэтэндаваць на статус гісторыка-культурнай каштоўнасці. Ён павінен адпавядаць пэўным крытэрыям, адзначаным у Кодэксе Рэспублікі Беларусь аб культуры.

Аб'екты, што маюць статус гісторыка-культурнай каштоўнасці або ахоўваюцца праз рэжымы ўтрымання і выкарыстання зонаў аховы гісторыка-культурнай каштоўнасці, маюць адпаведнае адлюстраванне ў горадабудаўнічай дакументацыі (праекты дэталёвага планавання; генеральныя планы, праекты рэгенерацыі гістарычнай забудовы і г.д.).

Хто можа падаваць прапановы аб наданні статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці?

Дзяржаўныя музеі, іншыя дзяржаўныя навуковыя арганізацыі, юрыдычныя асобы, грамадзяне, у тым ліку індывідуальныя прадпрыемствы, якія прафесійна выявілі культурную каштоўнасць, якой можа быць нададзены статус гісторыка-культурнай каштоўнасці.

Гэта значыць, што любы грамадзянін або юрыдычная асоба, што ў час сваёй прафесійнай навукова-даследчай дзейнасці выявіла культурную каштоўнасць, якой можа быць нададзены статус гісторыка-культурнай каштоўнасці, можа падаць адпаведную прапанову ў мясцовы выканаўчы і распарадчы орган базавага тэрытарыяльнага ўзроўню (гарадскі, раённы выканаўчы камітэт, раённая адміністрацыя).

Чым кіравацца?

1) Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб культуры (артыкулы 90 – 93).

2) Канвенцыя аб ахове сусветнай культурнай і прыроднай спадчыны (артыкулы 1, 5).

3) Міжнародная хартыя па кансервацыі і рэстаўрацыі помнікаў і славутых мясцінаў (артыкулы 1, 11, 14).

4) Прынцыпы Валета па захаванні і кіраванні гістарычнымі гарадамі і ўрбанізаванымі тэрыторыямі (артыкулы 1 (а, б, с, d, e, f, g), 4 (к, і – план кіравання)).

Этап I: ці гэта каштоўнасць?

Аб'ект старэйшы за 40 гадоў? Так – пераходзіць далей, не (яму 39 гадоў і меней) – гэта не каштоўнасць пакуль, трэба крыху пачакаць.

Пераканацца, што аб'ект варты статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці і адпавядае адзначаным крытэрыям (пункт 1 артыкула 92 Кодэкса):

а) паўплываў на фармаванне нацыянальнага менталітэту ці адлюстроўвае пэўныя ідэалагічныя прынцыпы канкрэтнага часу;

Фота: баслава ўдзельніцай конкурсу «Па-за кадрам» Дар'яй Дзяшук

б) быў цэнтрам нейкай гістарычнай падзеі;

в) з'яўляецца выдатным узорам архітэктурнага стылю, належыць аўтарству выбітнага архітэктара;

г) мае яскравыя рысы і значнасць з пункту гледжання мастацтва, архітэктуры, горадабудаўніцтва, навукі і тэхнікі і г.д. і з'яўляецца яскравым для рэгіёну, краіны;

д) 100% адпавядае аўтарскай задуме і складаецца з аўтэнтычных матэрыялаў;

е) там жыў / наваў / ствараў свае шэдэўры выбітны дзеяч / творца, навуковец, палітычны дзеяч і г.д.);

ё) увабляе і адлюстроўвае традыцыі пэўнага перыяду гісторыі беларускага народа;

ж) без роздумаў можна назваць шэдэўрам.

Куды можна звярнуцца, каб гэта ўдакладніць?

Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (адносна архітэктурных стыляў народных традыцый і г.д.), Інстытут гісторыі НАН Беларусі (адносна гістарычных вартасцяў), Беларускі саюз архітэктараў (адносна горадабудаўнічых і архітэктурных вартасцяў), краязнаўчы або гістарычны музей (паспрабуйце здабыць нейкі карысны матэрыял і звесткі пра аб'ект, можа, там быў Эйнштэйн...).

Таксама варта правесці навуковыя даследаванні аб'ектаў (калі ім больш за 60 гадоў) у энцыклапедыі «Архітэктура Беларусі», а таксама ў «Зборы помнікаў гісторыі і культуры», што мусіць быць у публічных бібліятэках.

Калі аб'ект адпавядае хаця б двум крытэрыям, можна дзейнічаць далей, калі не – то наўрад ці аб'ект можа быць прэтэндэнтам на статус.

Калі вы выявілі, што аб'екту можа быць нададзены статус гісторыка-культурнай каштоўнасці, вам неабходна правесці яго фіксацыю, навуковую апрацоўку і мастацкую ацэнку аб'екта.

Падрыхтавала Таццяна ІВАНІЦКАЯ, майстар мастацтвазнаўства

(Паводле дапаможніка «Матэрыялы ўдзельнікам міжнароднага семінара для куратараў у рамках праекта «Конкурсы па гісторыі Беларусі, Грузіі, Малдове, Украіне 2.0»)

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Позва

Гістарычны нарыс-дэтэктыў

(Заканчэнне. Пачатак у № 34 – 35)

Пацярпелы бок знайшоў падтрымку ў знатнай асобе, кашталяна менскага Яна Глябовіча на Дуброўне. Кашталяны ў Вялікім Княстве Літоўскім выконвалі адміністрацыйныя, вайсковыя і судовыя функцыі і падпарадкоўваліся ваяводу. Цікава, што Ян Глябовіч зрабіў заяву ў суд пра неабходнасць адмены няправільна, на яго погляд, зробленага выкліку на 25 траўня Мацея Балатоўніка за маёнтка Белае. Ён растлумачыў, што скарга змяняў Міхайлы і Пятра Анфаравічаў на нейкага Томаша Радзімскага аб зайастве ім Яна Анфаравіча не мае ніякага дачынення да яго слугі Мацея Балатоўніка, якому і належаў двор.

Беларускія гісторыкі адзначалі, што на мясцовым, рэгіянальным узроўні магнаты выкарыстоўвалі ўладныя функцыі ў сваіх мэтах адносна залежнай ад іх шляхты. Магчыма, так і зрабіў менскі кашталян: увёў суд у зман. Юрыдычна ён быў правы, што ўладальнікам маёнтка Белае з'яўляецца Балатоўнікаў, а не Радзімскі. А па сутнасці... Прозвішча Мацея – Балатоўнікаў, а жонка Радзімскага Кацярына ўзгадваецца як Балочка. Хутчэй за ўсё, яе прозвішча скарачанае ад поўнага – Балатоўнік. Верагодна, Мацей і Кацярына былі братам і сястрой. Пражыванне ў маёнтку Белае сястры Мацея Балатоўніка Кацярыны, разам з мужам Томашам Радзімскім, вельмі лагічна. Відавочна, што Глябовіч падтрымліваў сваіх васалаў, і праз некалькі гадоў з дня гэтых падзеяў выявіцца, што Томаш Радзімскі і быў васалам Глябовічаў.

Сумотным фіналам для сям'і Анфаравічаў з'явілася, паводле справы, зафіксаванай у судзе 11 траўня, перадача Яну Дунаю ў валоданне 9 траўня двара Каландзінскага і зямлі Папковай, што належала ўжо нябожчыку Яну Анфаравічу і яго жонцы Марыне (Маркгарэце) Мікалаеўне Кацёл. Пад наглядом менскага староства Івана Гарнастава Марына без апіяжых перашкодаў перадала маёнтак Яну Дунаю. Апошні, пры апісанні маёмасці, знайшоў паперы, якія, як ён сказаў, забраў Ян Анфаравіч пры наездзе на яго маёнтак Узла. У адказ Марына Кацёл растлумачыла, што гэтыя дакументы здаў ім яе брат Войцех Кацёл на захаванне, каб з цягам часу перадаць іх Дунаю.

Праз некалькі дзён, 29 траўня, адбыўся выпад з другога боку. Міхал Анфаравіч зрабіў наезд на маёнтак Белае, аб чым ураднік Яна Глябовіча Мацей Балатоўнік падаў заяву ў суд, зафіксаваную 2 чэрвеня.

Прыхільнікі Анфаравічаў пачалі закідаць суд скаргамі. Шчасны Хаецкі падаў 26 ліпеня заяву ў Менскі суд, што ён пакінуў свайго каня ў яго прыяцеля Яна Анфаравіча. Конь быў клеймаваны з збруяй і згінуў. Гэта быў намёк, што пад час перадачы маёнтка ў вёсцы Нестанаўскай у валоданне Яну Дунаю і быў забраны конь. Відавочна, што Шчасны Хаецкі быў на баку Анфаравічаў, сведчаннем чаго з'яўляецца факт прысутнасці нейкага Хаецкага ў доме Катла ў Менску 2 чэрвеня.

20 жніўня ў Менскі суд паступіла скарга Войцеха Мікалаевіча Катла. 9 жніўня на яго двор Каландзінаўскі ў Заполлі наехаў Ян Дунай з многімі памочнікамі, з Рыгорам Янкоўскім і Войцехам Станіслававічам Гегайлаем. Пры адсутнасці Катла выгнаў яго ўрадніка, забраў маёмасць.

Магчыма, Дунай вырашыў апроч маёнтка Яна Анфаравіча «наведаць» і маёнтак Войцеха Катла, калі знайшоў у Анфаравіча паперы, што належалі яму, а павінны былі быць у Войцеха Катла. Гэтым наездам Ян Дунай распачаў актыўны дзеянні супраць новага для яго ворага – Войцеха Катла. Загадкавы здарэнні з паперамі сведчаць аб іх значнай каштоўнасці для ўсіх адзначаных асобаў.

У гарадскі суд паступіла скарга ад Рыгора Янкоўскага на Томаша Радзімскага, які 21 жніўня напад на яго жонку і сына ва ўрочышчы Вераб'ёўшчына. Пабіў іх, забраў жытлёў і перагнаў яе да свайго дома Белае. Відавочна, дзеянні саўдзельнікаў Яна Дуная і Томаша Радзімскага былі кіраваныя. Магчыма, пры грабязі двара Каландзінаўскага Янам Дунаем на частку нарабаванага прэтэндаваў і Томаш Радзімскі. Верагодна, у Томаша былі прэтэнзіі да Рыгора Янкоўскага, які не пажадаў з ім падзяліцца нарабаваным у Войцеха Катла. Гэта характарызуе Радзімскага як асобу жорсткую і беспрынцыпную.

На жаль, далейшага працягу ў гісторыі стасункаў паміж братамі Анфаравічамі і групой шляхты Яна Паўлавіча Дуная не захаваў час. Заўважым толькі, што маёмасць Яна Дуная і надалей павялічвалася шляхам далучэння новых маёнткаў. У верасні 1582 года ён набыў у Ганны Слізівэвай двор шляхецкі Рудзевічы над рэчкаю, што і зафіксавана ў Ашмянскім гарадскім судзе. Верагодна, гэта быў вынік нейкіх спрэчак з супрацьлеглым, варажым яму, бокам.

Пятро РУСАЎ

Кастрычнік

Брэсцкая унія 1596 г., пагадненне пра аб'яднанне каталіцкай і праваслаўнай цэркваў на тэрыторыі Рэчы Паспалітай – 425 гадоў з часу абвяшчэння (скасаваная ў 1839 г.).

1 – Каткоў Сяргей Пятровіч (1911 – 1976), жывапісец, педагог, заслужаны настаўнік Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

1 – Клімава Аляксандра Іванаўна (1921 – 2005), артыстка тэатра і кіно, педагог, народная артыстка Беларусі і СССР, лаўрэат тэатральнай прэміі імя І. Буйніцкага (1994) – 100 гадоў з дня нараджэння.

1 – Станюта Міхаіл Пятровіч (1881, Чэрвень – 1974), жывапісец, педагог – 140 гадоў з дня нараджэння.

2 – Дучыц Мікалай Васільевіч (1896, Любча – 1980), мастак, аўтар пейзажаў, нацюрмортаў – 125 гадоў з дня нараджэння.

3 – 6 – «Бела вежа» (Брэст; 1996), міжнародны тэатральны фестываль – 25 гадоў з часу правядзення першага фестывалю.

3 – Рагоўскі Людмір Міхал (1881 – 1954), польскі кампазітар і дырыжор, творчасць якога цесна звязаная з беларускай музычнай культурай, – 140 гадоў з дня нараджэння.

3 – Савельева Грына Мікалаеўна (1931 – 2020), артыстка балета, педагог, народная артыстка Беларусі, заслужаная артыстка Таджыкістана – 90 гадоў з дня нараджэння.

Зрок падвёў

Працоўны дзень быў скончаны. Валянціна зачыніла амбулатарыю і накіравалася на аўтобусны прыпытак, ісці да якога было патрэбна тры кіламетры па грунтовай дарозе. Дзяснік быў лагодны, летні. На прыдарожных кустах і дрэвах радасна спявалі птушкі, і Валянціна з асалодай прыслухалася да гэтых іх напеваў. Тры кіламетры дарогі яна прайшла за хвілін сорак. А вось ужо і траса. Жанчына прысела на лаўку ў чаканні аўтобуса. Яна паглядзела ў той бок, куды патрэбна было ехаць і ўбачыла нешта дзіўнае: пасярод трасы ішоў мужчына з вядром і вёў... карову, якая

адмавалася хвастом ад мук. Але чаму яны ідуць пасярод дарогі, калі такі інтэнсіўны рух, Валянціна зразумела ніяк не магла. Яна ўжо не глядзела ў той бок, адкуль павінен быў паказацца аўтобус, а глядзела на карову, якую вёў чалавек пасярод трасы, не знаходзячы адказу на дзею. Праз пэўны прамежак часу яны схаваліся за ўзгорка, а да прыпынку пад'ехаў аўтобус. Валянціна ўладкавалася на прыёмным месцы, аглянула праезд і пачала назіраць за дарогай у надзеі знайсці адказ на сваё пытанне пра карову. Вось аўтобус падняўся на той узгорак, за якім схаваліся

чалавек з каровай. Валянціна выняла з сумачкі акулары, каб лепей было бачыць, націпіла іх на пераноссе і... тое, што яна ўбачыла, выклікала ў яе прыступ смеху. Пасярод дарогі ехала вялікая машына з круглай чорнага колеру бочкай, з якой раўчучком на асфальт лілася белая фарба. А побач і праўда, ішоў мужчына з вядром. Гэта быў дарожны рабочы, які сачыў за правільнасцю нанясення на дарогу белай лініі. Вось гэты ручаёк белай фарбы і здаўся Валянціне хвастом сапраўднай чорнай каровы з белым хвастом. Ад смеху Валянціна толькі змагла выціснуць з сябе два словы: «Зрок падвёў».

Валянціна БАБКО-АЛЯШКЕВІЧ, в. Радкава, Салігорскі раён

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 35

Уздоўж: 3. Гусоўскі. 6. Сноп. 8. Брат. 9. Казімір. 10. Ляск. 12. Куток. 15. Ясон. 16. Герб. 19. «Вожык». 21. Лекі. 22. «Вясёлка». 25. Ніва. 26. Ружа. 27. Дыпламат.
Упоперак: 1. Азбука. 2. Анастасія. 4. Уюк. 5. Сем. 6. Сала. 7. Паклон. 11. Акенца. 13. Лагава. 14. Пірожніца. 17. Трылер. 18. Украса. 20. Зіма. 23. Суп. 24. Ага!

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

РАВЕЛІН (франц. ravelin) – абарончае збудаванне трохвугольнай формы ў фартэцыі перад ровам, у прамежку паміж бастыёнамі. Выкарыстоўваўся для размяшчэння агнявых сродкаў, што прыкрывалі ўчасткі красаной сцяны ад артылерыйскага агню і атак ворага.

Равелін

РАГАТКА – звычай перагароджваць дарогу вясельнаму поезду з мэтай атрымаць выкуп за маладу. Рэгіянальныя назвы брама, прыёма, застава, заяц, тычка і інш.

Рабіць рагатку мог кожны на дарозе, па якой малады вёз маладу да вянца, ад вянца і ў сваю хату. У якасці выкупу дзеці атрымлівалі цукеркі, паясы, каравайныя шышачкі, моладзь – пірагі і грошы, пажылыя – гарэлку, пірагі, закуску і інш. Дарогу перагароджвалі шнуром, вярхоўкай, жэрдай ці рабілі браму з укапаных абалал дарогі бяззак са звязанымі верхавінамі. Ставілі накрыты белым абрусам стол, клалі на яго хлеб-соль, ставілі кветкі, поўны

кубак вады або побач са сталом поўнае вядро вады, што сімвалізавала поўнае шчасце будучай сям'і. Пазней пачалі ставіць талерку з дзвюма поўнымі чаркамі віна. Вясельны поезд павінен быў спыніцца перад рагаткай, маладая са старшым дружкам – падсыці да стала, выпіць вады ці віна, забраць хлеб-соль і даць «вартавым» выкуп. «Торг» пра памеры выкупу вёў дружка (часам сват). У народзе лічылі: чым больш рагатак на шляху вясельна, тым лепш будзе жыць маладыя. Дрэзнай прыкметай было, калі іх ніхто не спыняў.

У рагатках выразна выяўляліся элементы старажытнага звычайна куплі-продажу нявесты. Звычай ставіць рагатку захоўваецца і ў наш час.

РАГАЧОЎ – горад абласнога падпарадкавання, чыгуначная станцыя на лініі Магілёў – Жлобін, цэнтр Рагачоўскага раёна, за 121 км ад Гомеля, 205 км ад Мінска, у сутоку рэк Дняпро і Друць, на поўначы мяжуе з лесам. Назва ад месца знаходжання – злучэнне 2-х рэк утварае вугал, мясцовае – рог. Аўтадарогі звязваюць Рагачоў з Магілёвам, Жлобінам, Гомелем, Бабруйскам, Доўскам.

Выяўленыя археолагамі гарадзішча VI ст. да н.э. – II ст. н.э. (мясц. назва Замкавая Гара, на месцы ўпадзення р. Друць у Дняпро), селішчы ранняга жалезнага веку і XI – XIII стст. (за 50 – 60 м на поўнач ад гарадзішча) сведчаць аб засяленні гэтых мясцінаў у глыбокай старажытнасці. Паводле пісьмовых крыніцаў Рагачоў вядомы з 1142 г., калі вялікі князь кіеўскі Усевалд Ольгавіч аддаў яго свайму брату Ігару, увахо-

дзіў у Чарнігаўскае княства. Другі раз упамінаецца ў летапісе пад 1188 г. пры апісанні аблогі Святаславам Усевалдавічам г. Друцка.

З канца XIII ст. у складзе ВКЛ, цэнтр Рагачоўскай воласці. У 1399 г. упамінаецца ў даравальнай грамаце князя Вітаўта віленскім канонікам на Бярэзінскай землі, вылучаная з Рагачоўскай воласці. Да 1780 г. існаваў замак, пабудаваны на месцы гарадзішча. Пад 1406 г. згадваецца ў «Спісе рускіх гарадоў далніх і бліжніх». У 1440 г. упамінаецца як цэнтр Рагачоўскай воласці. У 1446 г. кароль Казімір IV падараваў Рагачоў князю Івану Бароўскаму, сын якога Фёдар па спадчыне валодаў гэтым горадам 17 гадоў. У 1480 г. упамінаецца ў сувязі з вызваленнем мінскага мешчаніна Л. Церашковіча ад уплаты мытнай пошліны. У 1491 г. маскоўскія ваяводы В. Лапін і А. Істома захапілі Рагачоў, але ў пачатку XVI ст. ён зноў у ВКЛ, належаў Хадкевічам. У 1509 г. лінскі князь Фёдар Ярановіч і яго жонка Алена атрымалі Рагачоў у ліку іншых гарадоў ад караля Жыгмонта I (Старога), а з 1524 г. уладанне каралевы Боны. Для яе тут быў пабудаваны невялікі рэнесансавы палац (не збярoгся).

Вялікія страты наносілі гораду войны. У 1535 г. ён быў разбураны ў выніку вайны Маскоўскай дзяржавы з ВКЛ, а ў 1562 г. – крымскімі татарамі. У 1561 г. упамінаецца ў сувязі са зборам сродкаў на будаўніцтва замка ў Кіеве, у пісьме ад 1562 г. паведамляецца, што Рагачоў павінен выдзеліць 15 коп дрэва і 30 чалавек. Горад меў стратэгічнае значэнне і разам з іншымі гарадамі ўваходзіў у сістэму пагранічнай абароны па Дняпро. Пазначаны на карце ВКЛ 1613 г. У канцы XVI – пачатку XVII ст. у ваколіцах Рагачова дзейнічалі казацка-сялянскія атрады Налівайкі і Дубіны. У 1649 г. для проціздзяння казацкім набегам каля Рагачова некаторы час размяшчаўся полк Гансеўскага, які ўваходзіў у войска Я. Радзівіла.

Герб Рагачова (1843 г.)

На паўночнай ускраіне ў 1730 г. пачалося будаўніцтва слабады, дзе ў 1743 г. прэсвітэру замкавай царквы было дазволена пабудаваць царкву Св. Міхаіла Архангела. Цэнтр староства, якое ў 1765 г. аб'ядноўвала 27 вёсак з 609 дварамі, належала Пацам; узведзены касцёл Св. Антонія. Пасля падзелу Рэчы Паспалітай (1772) у складзе Расійскай імперыі, у Магілёўскай наместніцтва (1778 – 1796), Беларускай (1796 – 1802) і Магілёўскай (1772 – 1778, 1802 – 1919) губерняў, цэнтр павета.

У 1781 г. зацверджаны герб (на залатым полі барані рог), дзейнічала мытня. У канцы XVIII ст. узведзены мураваны будынак павятовай канцелярыі, праект якога ўяўляў паменшаную і спрошчаную копію дома губернатара праўлення ў Магілёве. У 1788 г. пачала працаваць паштовага кантора.

16 ліпеня 1812 г. горад занялі войскі Напалеона, аднак актывныя дзеянні расійскіх войскаў пад камандаваннем Ф. Эртля вымусілі французаў 4 верасня 1812 г. вывесці дзве атрады з горада.

(Працяг артыкула будзе)